

MITŐL SIKERESEK A NEMZETEK?*

A FEJLETT ORSZÁGOK TÁBORÁBA VEZETŐ GAZDASÁGPOLITIKA ALAPJAI

G Y Ö R G Y L Á S Z L Ó

„*The economy, stupid*” – Bill Clinton kampánytanácsadójának elhíresült mondása szerint a gazdasági teljesítmény – vagy az ellenzék szempontjából annak hiánya, ahogy ez Clinton győzelme esetén történt – a politikai siker kulcsa. „*The institutions, stupid*” – ez már Daron Acemoglu, Simon Johnson és James A. Robinson személyében az ún. *intézményi közgazdaságtan* képviselőinek mondása lehetne, akik munkájukért megkapták a 2024-es közgazdasági Nobel-emlékdíjat, mégpedig egészen pontosan „az intézmények jólétet alakító és befolyásoló tanulmányozásának” elismeréseként. A közgazdasági Nobel-díjat odaítélő bizottság ezzel a közgazdaságtan egyik napjainkban népszerű áramlatának azt az üzenetét húzta alá, hogy a megfelelő intézmények jelentik a gazdasági sikerek kulcsát és a fejlettek táborába emelkedés titkát. Az intézményi közgazdaságtan szerinti legfontosabb intézményeket említve ezek a verseny, az inkluzív, vagyis a gazdaság hasznát széles rétegek körében szétterítő szakpolitikák, a jogállam, a demokrácia, a szabadság és a magántulajdon. Sokak szerint már régóta esedékes volt a díj odaítélése. A globális Dél viszont úgy gondolja, hogy a díjjal a zsúri a nyugati intézmények felsőbbrendűségét legitimálta, amelyekre szerintük legfeljebb úgy tekinthetünk, mint a fejlettek táborába kerüléshez szükséges, de nem elégséges és nem is kizárólagos feltételekre. Merthogy Daron Acemoglu és James A. Robinson sem ígérik mást híressé vált könyvük címevel, mint hogy arra adnak választ, hogy „miért buknak el nemzetek” (*Why Nations Fail*. 2012), nem pedig arra, hogy miért válnak sikeresre. És ahogyan a jó kertészt sem az érdeklő elsősorban, hogy mitől száradnak el növényei, hanem hogy mitől fejlődhetnek jobban, úgy a gazdaságpolitikust sem foglalkoztathatja csupán az, hogy mitől bukhat el egy nemzet (gazdasága), szemben azzal, hogy mitől s hogyan lehet sikeres.

AZ EMBRIONÁLIS FEJLŐDÉS ELMÉLETE

Wen Yi, a Sanghaji Jiao Tong Egyetemen működő Antai School of Economics and Management professzora egy 37 oldalas tanulmányban mutatja be az *embrionális fejlődés elméletét* és vezeti le annak bizonyítását, hogy valójában az intézmények önmagukban nem hozzák el a jólétet. Míg a Nyugat révén a világ népességének kevesebb mint 13 százaléka jutott a fejlettek táborába, és ehhez a gyarmatosítás kezdetétől közel 500 évre volt szükség, addig a Kínai Népköztársaság, megalakulásától számítva, alig több mint 70 év alatt a világ népességének 20 százalékát segítette a nyugati életszínvonal közelébe. Mindezt úgy,

* A szöveg első verziója *Azt már tudjuk, miért buknak el nemzetek, de mitől sikeresek?* címmel a *Mandiner* hetilap 2025. évi első számában jelent meg, ez egy jelentősen bővített és átdolgozott verzió. (A szerk.)

fókuszált nemzetállami erőkifejtés

hogy Kína a jelenlegi rendkívüli növekedését a nyugati politikai rendszer átültetése nélkül érte el. Wen Yi szerint Kínában nem történtek meg azok a változások a politikai rendszerben, amelyek Nyugaton az ipari forradalom előtt bekövetkeztek, és nem rendelkezik azokkal a politikai, kulturális, gazdasági, vallási és társadalmi feltételekkel sem, amelyek a Nyugat tudományos és technológiai forradalmait egyáltalán lehetővé tették. Vagyis sem az intézményi közgazdaságtan, sem semelyik korábbi növekedési elmélet (földrajzi adottságok hipotézise, kulturális hipotézis) nem ad kizárólagosan magyarázatot Kína növekedésére.

Gondoljuk végig – kér bennünket Wen Yi –, hogy az európai ipari forradalom a „jogállamiság, a demokrácia és a szabadság” hagyományaiból született-e meg? Erről Sven Beckert, a Harvard Egyetem gazdaságtörténésze azt írja, hogy a Brit Birodalom, amely elsőként kezdte meg az iparosodást, nem volt az a liberális, felvilágosult és becsületes ország, amilyennek később ábrázolták. Éppen ellenkezőleg: bürokratikus hatalom volt, hatalmas katonai kiadásokkal, állandó háborús állapottal, intervenciós politikával, magas adókkal, magas adósságokkal és szélsőséges protekcionizmussal. Továbbá határozottan nem demokrácia.

Joel Mokyr, Amerika egyik leghíresebb gazdaságtörténésze is megjegyezte, hogy az ipari forradalom előestéjén és kezdeti napjaiban a brit társadalomban kevés volt az ipari tulajdon és az emberi jogok védelmét szolgáló törvény, ehelyett széles körben elterjedt a fosztogatás és lopás, valamint a nép gazdasági vagy politikai sérelmei által szított helyi zavargások voltak jellemzőek. Abban

az időben Nagy-Britanniának nem volt olyan hivatásos rendvédelme, mint az 1830 utáni (vagyis az első ipari forradalom utáni) rendőrség. A bírósági rendszer pedig nehézkes, drága, valamint bizonytalansággal és igazságtalansággal terhelt volt. Mivel nem létezett hivatalos, formális mechanizmus a törvények betartására, Nagy-Britannia a törvény és a rend fenntartásában a brutális polgári büntetések elrettentő hatására támaszkodott. A büntetések sokszor magánjellegűek voltak, a bűnmegelőzést pedig többnyire a magánszféra végezte: a bűncselekményekért kiszabott büntetések több mint 80 százalékát az áldozatok magánjelleggel hajtották végre és érvényesítették.

Számos ország sikeres és sikertelen fejlődési példájából rajzolódik ki az embrionális fejlődés evolúciós modellje, az úgynevezett humán ipari forradalom. Az elmélet szerint a később kialakuló magasabb faj embrionális fejlődési szakaszának rövidítve meg kell ismételnie az előtte lévő alacsonyabb rendű faj egész fejlődésének alapvető szakaszait. Például az emberi embrió, amely egysejtűből többsejtűvé, gerinctelenből gerincessé, majd emberi csecsemővé fejlődik, nagyon gyors ütemben ismétli meg az élet alapvető evolúciós szakaszait. A modern emberi egyed tehát nem mechanikusan, a már kialakult felnőtt szervek kívülről történő átültetésével áll össze, mint ahogyan az intézményes közgazdaságtan szerint kellene kialakulnia, hanem szerves fejlődési mintán keresztül egymásra épülő fázisok során növekszik az anyai testben az embrionális fejlődés folyamatának megfelelően.

Ezt alapul véve az imént idézett Wen Yi az embrionális fejlődés analógiájára öt egymásra épülő szakaszt határozta meg egy ország fejlődésének. Ezek a következők:

1. *Nemzetépítés.* Az első, amivel Európa kitért, hogy képessé vált a piac megszervezéséhez szükséges erő kifejtésére, aminek alapja a nemzetállamok létrejötte volt. A folyamat Európában 300 éven át tartott (1450–1750), és ez idő alatt a 400 különböző fejedelemségből, feudális monarchiából és városállamból létrejött Európa 20 erős nemzetállama. E nemzetállamok már képesek voltak arra, hogy megszervezzék népességüket, egységes piacot és egységes pénzügyi rendszert, katonai erőt, valamint kereskedelmi hálózatot hozzanak létre.

2. *Piacteremtés.* A nemzetállamok létrejötte tehát megteremtette annak lehetőségét, hogy Európa nagyhatalmai megszervezzék a piacukat, valamint a biztonságos szállítási útvonalakat. A világ első, mai szttenderdek szerint szerveződő gazdasági társaságai, a (brit és holland) kelet-indiai társaságok a fókuszált

Nemzeti munka –
A munka allegorikus
ábrázolása
(Pexels)

nemzetállami erő kifejtés eszközei voltak. Az állam vezette a tengerentúli gyarmatok kiterjesztését és a tengeri hegemonia kiépítését ebben az időszakban, beleértve a szakosodott haditengerészet és a fegyveres *chartercégek* létrehozását. Ezeknek a társaságoknak a vezetőit a királyi család nevezte ki, az állam és a magánszemélyek pedig összevonták pénzeszközeiket, hogy a tengerentúli kereskedelmi koncessziók monopoljogait birtokolják. Az állam részesedést kapott a kereskedelmi nyereségből, ami lehetővé tette a tengerentúli „szétzúzó és fosztogató” tevékenységek finanszírozását, és lehetővé tette a vagyon beáramlását, hogy az állam nagy létszámú, professzionális hadsereget tartson fenn a folyamatos háborúk megvívásához. A meghódítható új területek esetében a kifosztás politikáját alkalmazták, míg a nem meghódítható országok, például a nagy múltú és civilizált birodalmak esetében előnytelen kereskedelmi állomásokot hoztak létre, és nyílt kereskedelmet kényszerítettek rájuk. Az Amerikából zsákmányolt aranyat és ezüstöt kézi készítésű árukra cserélték Ázsiában, és monopol haszonszerzés céljából szállították vissza Európába. Az Európában előállított textíliákat Afrikában rabszolgákra cserélték, akiket aztán Amerikába szállítottak cukornádat és más „készpénzes” növényeket termesztetni, majd megint csak a monopol haszonért visszaszállították őket

ki kell törni a közepes jövedelmű országok csapdájából

Európába. Az európai országok közötti intenzív verseny arra kényszerítette a földrajzi felfedezések és a gyarmatosítások számos későn érkező országát, például Nagy-Britanniát, hogy a gyártó nemzet útjára lépjen. A gyáripár nagyszámú munkaerőt igényelt. A megtermelt termékeket pedig a likviditás és a tőke felhalmozásának elérése érdekében folyamatosan szállítani kellett szerte a világon, különböző értékesítési csatornákon keresztül. Valóban, számos gazdag kereskedő, aki az Atlanti-, a Csendes- és az Indiai-óceán különböző háromszög-kereskedelmi útvonalain keresztül szerezte meg vagyont, amellett, hogy felfedezte és felhasználta a rabszolgákat és a gyarmati bennszülöttet Afrikában, felfedezte a saját országának vidékén rejlő hatalmas munkaerő-felesleget is. A monopolprofitért zajló verseny arra készítette őket, hogy vidékre menjenek, és kihasználják a parasztok szabadidejében rendelkezésre álló olcsó munkáját, megszervezzék a termékek előállítását, és ezeket a termékeket a világ minden táján értékesítsék a jól ismert kereskedelmi útvonalakon keresztül. Ez a folyamat márpedig a műhelymunka (kézművesipar) fellendülését és a primitív iparcikkek piacának fejlődését eredményezte. A kézműves termékek nagy mennyisége szükségessé tette a piacok hálózatának további kiépítését, ami nemcsak az infrastruktúra fejlesztésére irányuló kormányzati lelkesedést ösztönözte, mint például a kereskedelmi hálózatok kiépítése, a földközi utak támogatása és az új gyarmatok kialakítása, hanem nagyszámú munkás belépését is a kiskereskedelembe, például a háztársai boltok és a távolsági kereskedelem létrehozásával. Csak egy hatalmas, egységes világpiac kialakulása indíthatta el az ipari forradalmat, amelyet a nagymértékű verseny jellemezett.

3. *Első ipari forradalom.* Az első ipari forradalom jelentősége abban állt, hogy a piacok megszervezése után az ipari forradalomnak köszönhetően sikerült a nagy jövedelemrugalmasságú – vagyis a mindenki által vásárolt – termékek piacát letarolni olcsó (jó ár-érték arányú) termékekkel. A gyapjú helyett gyapotból előállított pamutfonal volt az első olyan termék, amely mind az öt feltételt teljesíti, ami ahhoz szükséges, hogy tarolni lehessen. Első, hogy termékinnovációra épült, amely lehetővé tette, hogy másodikként egyszerű láncszemekre bontsák és gépesítsék a termelési folyamatot. Az egyszerű feladatok elvégzéséhez így már be lehetett vonni a munkamegosztásba az olcsón rendelkezésre álló női és gyermek munkaerőt. Harmadszor, alacsony energiaigényű volt a textiliák gépesített termelése. Negyedszer, nagy mennyiségben rendelkezésre állt az olcsó alapanyag, a gyapot, amely meglehetősen igénytelen növény, és ezért a világban hatalmas termőterülettel rendelkezik, és olcsó a termesztése. Végül, ötödször, az utolsó fontos feltétel a már korábban említett hatalmas piaci igény megléte, hiszen ruházkodnia mindenkinek kell. Nem véletlen, hogy Ghandi a gyarmati elnyomás elleni küzdelmében az angol ruhaneműk bojkottjára szólította fel követőit, és az sem, hogy bár India legnagyobb vállalkozását, a Tatát számos iparágban látjuk sikert aratni, az alapító tulajdonos szerint alapvetően három termék gyártásának és értékesítésének köszönheti a stabil nyereséget: a gyufa, a tea és a só előállításának és értékesítésének, amelyet indiaiak százmilliói fogyasztanak napi szinten. Az sem véletlen, hogy miután Kína tanult az erőltetett nehéziparosítás látványos kudarcából, a könnyűiparral indította a mezőgazdasági országból történő ipari átmenetet.

4. *A második ipari forradalom.* A mindenki által széles körben vásárolt és olcsón előállított termékek akkor válnak még jobban megfizethetővé, ha olcsón szállíthatók. Wen Yi szerint az olcsó szállíthatóság megszervezéséről szólt a második ipari forradalom. A vasút, a gőzgép, az aszfaltozott út, a teherautók, a teherszállító hajók, egyszóval a nehézipar megjelenése tette lehetővé az első ipari forradalom tömeggyártott termékeinek olcsó célba juttatását. Következésképpen azok az országok, amelyek erőltetett nehéziparosításba és infrastruktúra fejlesztésbe kezdenek, de anélkül, hogy kontrollálnák a tömegesen megtermelt és nagy fogyasztói bázissal rendelkező alapvető élelmiszerek és iparcikkek piacát, másoknak teremtenek piacot.

5. Az ötödik és egyben utolsó szakasz az ún. *posztindusztriális jóléti társadalom* létrejötté. Stabilan és tartósan csak az első és a második ipari forradalom bázisára építkezve lehet kitörni a közepes jövedelmű országok csapdájából. Ez az, amiért stratégiaileg helyes döntés volt a 2010-es évek elején Magyarország újrapiarosítását célul tűzni. Wen Yi szerint egy magas termelékenységgű ország csak akkor képes tartósan rendelkezni a jóléti társadalom fenntartásához szükséges pénzügyi erőforrásokkal, ha az alapvető termékeinek és szolgáltatásainak piaci fölött megfelelő kontrollal rendelkezik. Ekkor tud inkluzív, vagyis széles rétegeket bevonó növekedést elérni, amelynek köszönhetően széles középosztály kiépítésére nyílik lehetőség. Wen Yi szerint középosztály híján a demokrácia mindenképpen hanyatlásnak indul és a korrupció melegágyává válik. Ezért egy demokratikus rendszer támogatásához meglehetősen erős ipari és gazdasági bázisra, és arra épülő széles középosztályra van szükség.

Mindebből következik, hogy a „*the institutions, stupid*” állítás csak akkor állja meg a helyét, ha az intézmények a honi szereplők számára teremtenek piacokat. Még két olyan kicsi, demokratikus ország is, mint Ausztria vagy Svájc is ekesen bizonyítja, hogy ott külső szereplőknek a hagyományos piacokon kevés babér terem – legyen szó élelmiszeriparról, kiskereskedelemről vagy építőiparról. De ugyanez elmondható Szingapúrról is. A közép- és kelet-európai régió és különösen Magyarország 1990-es évekbeli piaczgazdasági átmenete pedig ékes bizonyítékát szolgáltatják annak, hogy ha mások számára hozzuk létre a piaczgazdaság intézményeit, akkor annak – nehéz helyzetbe lavírozva magunkat – visszaesés lesz az eredménye, vagy legalábbis évtizedekben mérhető megrekedés a közepes jövedelmű országok csapdájában. A közgazdászok és gazdaságpolitikusok által évtizedeken keresztül sikeresnek beállított magyarországi piaczgazdasági átmenet (mondván, nekünk sikerült a legrövidebb idő alatt a legmélyebb átalakítást végrehajtva átváltani piaczgazdaságra) elsősorban az akkor erőfölénnyel rendelkező német, francia, osztrák kiskereskedelmi láncoknak, német, olasz és amerikai élelmiszeripari vállalatoknak, valamint osztrák, német, francia és svájci építőipari vállalkozásoknak teremtett piacot. Azokat a közgazdászokat, akik már az 1990-es években jelezték, hogy nem lesz ez így jó, legjobb esetben kiközösítették, partvonalra szorították, rosszabb esetben idegengyűlölettel vádolták. Késérő vigasz lehet számukra, hogy igazuk volt, igazuk lett. Hiszen ha az intézmények előbb létrejönnek, mint a belső képesség a piacok megszervezésére és a termelésre, akkor az intézményekkel a globális piacokat költséghatékonyságuknál – méretgazdaságosságuknál, az erőforrások megszervezésének képességénél, az elsőként lépők előnyénél – fogva uralni képes multinacionális cégeknek hozunk létre intézményeket. A piacokat a lépéselőnyben lévő országok vállalatai fogják uralni, ahogyan az történt a kommunizmusból piaczgazdaságba történő gyors, sokterápiás (privatizáció, dereguláció, liberalizáció) átalakulást végrehajtott országokkal is. Ez pedig garancia a közepes jövedelmű országok csapdájában való megragadásra.

NEMZETI ERŐ

A fentiekből a 2010 óta tartó magyar politikai korszak számos (gazdaság)politikai intézkedése megérthető és levezethető. Ezért olyan fontos, hogy ma Magyarországon van nemzeti érdeket képviselni képes akaratképző erő. Ezért olyan fontos annak megértése, hogy a nemzeti érdeket, azaz a helyi érdeket képviselni szándékozó, azt deklarálta zász-lajára tűző lokális erő nélkül nincsen egy országnak a fejlettek táborába emelkedésre lehetősége. Legyen szó diktatúráról, amilyen Dél-Korea volt fejlődésének kezdeti szakaszában, vagy a nyugati világ szemében sokáig elfogadhatatlan típusúnak tartott demokráciáról, mint amilyenek a Lee Kuan Yew vezette Szingapúr számított, esetleg Közép- és Kelet-Európa, vagy éppen Latin-Amerika demokráciáiról, ha nincs a nemzeti érdeket megszervezni képes akaratképző erő, hallgatólagos vagy nyílt megállapodás a hazai elsőbbségéről, a fejlettek táborába jutás meg rekedni.

**nemzeti érdeket
képviselő
akaratképző erő**

Tehát *nem a demokrácia az alapja a fejlettek táborába emelkedésnek, hanem a nemzeti érdeket szolgáló akarat és erő*. Demokráciában talán könnyebb meg-buktatni az erejével visszaélőt, autoriter rendszerben viszont könnyebb felépíteni a nemzeti akaratot és erőt. Amennyiben van nemzeti akaratot kifejezni képes erő, akkor lehet megszervezni a honi piacokat. Amikor piacokról beszélünk, akkor külön kell választanunk a hazai piacokat és a világpiacot.

A korábban már említett osztrákok és svájciak elképesztőek abban, hogy amit csak elő lehet állítani helyben, azt lehetőség szerint helyben állítják elő, és helyiektől veszik. Ezekben az országokban évtizedes, sőt inkább évszázados hagyománya van a verseny mellett a helyi szintű kooperációnak. Amennyiben konkrét feladatokra bontjuk a helyi piacok megszervezését, akkor az alábbiakra van szükség:

1. Nemzetközi jogyakorlatok lemásolása: meg kell érteni, hogyan működik Ausztria. Miért tud megjelenni a helyi termék a kiskereskedelmi láncok polcain, miért a szomszédos kis farmgazdaság termékei kaphatók – megfizethető áron – a helyi étteremben, miért tudnak a kis faluszéli gyárak működni stb.

Fenntartható egyensúly –
A Marina Bay Sands Hotel
látképe Szingapúrban
(Pxhere)

2. Gazdaságvédelem. Amennyiben lehetséges, saját platformokat szükséges fejleszteni. Ebben egy kicsi és nyitott ország, mint amilyen Magyarország, korlátozott mozgástérrel bír olyankor, amikor a világ egyik gazdasági erőközpontjának számító Európai Unió sem képes erre, és lemaradásban van Kínával és az Egyesült Államokkal szemben. Elég csak az Alibaba, Temu, Amazon hármára gondolni, amelynek nincsen európai versenytársa. A saját platformok fejlesztése mellett vagy helyett a szabályok nemzeti érdekek szerinti alakítása is segíthet. Erre Magyarország esetében jó példa a szerencsejáték-piac szabályozása, amellyel sikerült hazai kézbe venni ezt a sajátosan globalizálódó és szerencse vadászok által letarolt piacot.

3. Importhelyettesítés: ahol csak lehetséges, a kritikus alapanyagok és termékek területén ki kell tudni váltani az importot. Legyen szó élelmiszerről, energiáról, építési alapanyagról és az ezekhez kapcsolódó gazdasági tevékenységekről. Minden, a gazdaságbiztonság szempontjából fontos területen akkor is fenn kell tudni tartani ún. hidegkapacitásokat, stratégiai készleteket, ha azokat éppen nem is használjuk.

Nagy ugrás –

Csodaszarvas-szobor
(Szőke Gábor Miklós, 2022),
háttérben az egykori
Postapalota, ma Pénzmúzeum
(Wikimedia Commons)

4. Ezeken a kritikus piacokon a hazai szereplőket a külső szereplőkkel szemben együttműködésre, de egymás közt versenyre készítő kultúrára és szabályozásra van szükség. A modern technológiák kötelezővé tétele segíthet ebben. Ilyen például az építőiparban a BIM bevezetése. Ez ugyanis transzparensen olyan versenyre képes sarkallni a hazai építőipar szereplőit, amelyből nemzetgazdasági szinten a vevők is profitálhatnak az alacsonyabb árak révén, és legmagasabb döntéshozói szinten a tervező, fejlesztő és kivitelező vállalatok is, amelyek képessé válhatnak fölös, de versenyképes kapacitásukat külföldön értékesíteni. Az együttműködés már nehezebb dolog, hiszen mindig lesz olyan, akinek megérni kiugrani az együttműködésből. Ez kultúra kérdése is – a vagyon, a gazdagság, az erőforrások birtoklása lehetőség a kényelmesebb életre, de egyben történelmi felelősség is.

5. Széles, fogyasztani képes és nemzeti/helyi elköteleződésű középosztályra van szükség, amely a saját munkájából és kockázatvállalásának gyümölcseként elegendő jövedelem megkeresésére képes és hajlandó a helyit, a hazait választani még akkor is, ha az esetenként valamivel drágább. Ennek pandantjaként ilyen termékeket versenyképesen előállítani tudó hazai iparra és kiskereskedelmi láncolatra van szükség.

A világpiacon globális cégek uralják: az áruszállítást, a vevőkhöz való hozzáférést biztosító platformokat, de még a termékek előállításának piacát is. Ezek táborába a későn érkezőknek bejutni szinte lehetetlen, de legalábbis nagyon nehéz. Gondoljunk arra, hogy a hetven éve még szárított hállal és fűszernövényekkel kereskedő, harminc éve az első – saját bevallása szerint is silány minőségű – mobiltelefonjait legyártó Samsung mára a világ egyik legnagyobb piaci részesedésével rendelkező okostelefon-gyártójává vált. Tavalyelőtti, globális és hazai piacokról besöpört nyeresége a teljes magyar GDP ötöde volt. Csodálatra méltó teljesítmény, de semmi garancia nincs arra, hogy a Samsung az öldöklő

világpiaci versenyben nem jut a Nokia sorsára, és nem söpri el úgy a kínai konkurencia az okostelefonok piacáról, ahogyan a Nokiával tette maga az okostelefonok megjelenése. A belső piacok megszervezése mellett pragmatikusnak, okosnak, leleményesnek és bátornak kell lenni, amikor a világgazdaság nagy szereplőivel alkut kötünk. Példának okán nem tudnánk saját erőnkéből és képességeinkkel megszervezni az újraiparosított Magyarország logisztikai kapacitásait, ha nem törekednénk vegyesvállalati struktúrákra olyan külföldi szereplőkkel, akik a teljes világgazdaság logisztikai rendszereit átszövik. Itt a bezárkózás, a globális együttműködésre való nyitottság hiánya lényegében a logisztikai piac teljes elvesztését jelentheti.

Amennyiben sikerült megértenünk, hogy mi szükséges a fejlettek táborába kerüléshez, az is könnyen belátható, hogy a sikeres, fejlett és a fejlettek táborába igyekvő országok is így működnek: a politikai és gazdasági természetű hatalom egymással összefogva teremti a nemzet számára a piaci lehetőségeket. Tehát az alkukhoz erő, bátorság, leleményesség és közös célok mentén együttműködés szükségeltetik, valamint az alkuban szemben ülő partner erejének pontos felmérése. A feladatok ez alapján a következők.

1. Becsatlakozás a globális értékláncokba. Külföldi tőkére van szükség ott, ahol ez a globális piacokba történő közvetett vagy közvetlen becsatlakozást segíti, legyen szó a hazai vállalatokba történő külföldi tőkebefektetésről vagy külföldi működő tőkéről. Egyszóval érdekeltté kell tenni a globális szereplőket Magyarország sikerében. Van egy másik lehetőség is. Látványos tendencia a világban a tudás felértékelődése. A világgazdaság működtetéséhez szükséges tudást egyre nehezebb előállítani és megszerezni. Így azok a régiók, amelyek ilyen tudás előállítására és megtartására képesek, versenyelőnybe kerülnek. Ezért volt fontos, hogy 2018 után megkezdődött a magyar tudományos, innovációs és egyetemi világ újjászervezése és az erősségei mentén történő fókuszálása, továbbá megerősítése és összekapcsolása a világ vezető tudásközpontjaival és a honi vállalkozásokkal.

2. Globális rés piacok felfedezése és magyar multiépítés. Folyamatosan monitorozva a globális megatrendeket (kelet-ázsiai középosztályok felemelkedése, előregedés, erőforrások szűkösebbé válása, hatalmi súlyponteltolódások, blokkosító törekvések) megtalálhatók azok a rés piacok, ahol Magyarországnak, a magyar vállalkozásoknak van keresnivalója. Sokan (*think tanke*, tanácsadó cégek, nemzetközi szervezetek, helyi elemzők) sok szemszögből vizsgálták már ezt a kérdést; felsorolás szintjén a hagyományos iparágaktól kezdve a technológiai kiterjesztési pontokig a turizmus, az élelmiszeripar és a kapcsolódó technológiák, az egészségipar, a zöldgazdaság, a mobilitás, a videójáték-fejlesztés, a filmipar, valamint a képzés, felsőoktatás, különös tekintettel a zeneművészetekre, Magyarország kiterjesztési pontjai közé tartoznak.

KITÖRÉSI STRATÉGIA

A jelen esszében megfogalmazott érvelés sokak számára talán a napnál is világosabb. Éppen ezért jogosan merül fel a kérdés, hogy miért érdekes ezzel itt és most foglalkozni? Összefoglalóan azért, mert az új intézményi közgazdaságtan képviselői éppen most kaptak Nobel-díjat, és most emelkedett a tudásuk egy olyan polcra, hogy lassan megint oda jutunk, mint az 1990-es évek elején. Kizárólagossá válhat egy olyan közgazdasági nézet, amely a gondolatokat formálva félreviszheti a döntéseket és a cselekvést. Nem kellene ide eljutnunk, annál az egyszerű lehetséges következménynél fogva, hogy a pontatlanul felírt orvosi rendelvényt félrekezelhetjük a páciens, tovább rontva a helyzetén. Mindeközben egy ilyen Nobel-díj lehetőséget biztosít arra is, hogy újra, új megvilágításból aláhúzzuk stratégiánk kulcsszavait. Röviden a feladat: a nemzeti erő és akaratképzés megszervezése, ennek nyomán a belső és a külső piacok megszervezése, valamint a kiterjesztési pontok megtalálása és támadása. ■

**hosszú távú
nemzeti stratégia**